

Bennedsen - købmand og sognerådsformand

Af Henning Nielsen

Mange af Lunde Sogns beboere mindes endnu, at der kunne foretages indkøb hos den venskæle købmand Thorvald Bennedsen i den gamle hyggelige butik i Østergade.

En afglans heraf kan endnu ses på Egnsmuseet i Nørre Nebel, hvortil inventaret blev testamenteret.

Den 31. marts 1855 kom Theodor Bennedsen til verden i Slesbager Skole i Fåborg Sogn som søn af lærer Niels Bennedsen og hustru Ane Marie Pedersen.

Allerede umiddelbart efter konfirmationen blev drengen sat i lære hos købmanden i Vong, hvor han var i mere end syv år. Efter derpå at have været bestyrer i brødrene Palludans forretning Årre i et par år begyndte han at se sig om efter et sted, hvor han kunne slå sig ned som selvstændig. Det fandt han i Lunde, på gården Gl. Lundevej 2.

Meget tyder på, at der da allerede var, eller havde været, købmandshandel på gården, idet dens ejer Jens Jensen Hennebjerg i optegnelser i lokalarkivet omtales som gårdejer og købmand. Af hvilken beskaffenhed handelen har været er uklart, men på gården var der løst et skadesløshedsbrev på 6.000 kr. til købmand Palludan i Varde.

Foden under eget bord

Her i denne gård lejede Theodor Bennedsen i 1879 for 240 kroner årligt lokaler, der gav plads til såvel butik med lagerrum samt et par væ-

relser til beboelse. I disse beskedne omgivelser åbnede han den 1. juni 1879 sin købmandsbutik, og samme år blev han gift med Ane Lauridsen fra Årre.

Efter den tids lovgivning var han imidlertid for ung til at drive selvstændig virksomhed. Loven krævede, at man var fyldt 25 år, og Theodor Bennedsen var kun 24, hvorfor dispensation måtte søges. En allerunderdanigst ansøgning om tilkendegivelse af fuldmyndighedsbevis, bilagt anbefalinger, straffe- og vandelsattester, underskrevet af sognepræsten, blev sendt til kongen. For en betaling af 33 kroner og 66 øre imødekom kongen allernådigst ansøgningen. Bennedsens købmandshandel var en realitet.

Varesortimentet

Vi har et ganske godt kendskab til forretningens varesortiment, idet der foreligger fuldstændige etableringsfakturaer.

Den 31. maj 1879, dagen før forretningens åbning, leverede firmaet H. M. Bøtker i Varde 100 varenumre til en pris af 222 kroner og 56 øre. Leveringen bestod af alt, hvad vi i dag kan købe i isenkramforretninger: Glas, porcelæn, potter og pander, skovle og andre redskaber. Desuden et dusin cigarrør til sognets mænd, formodentlig har de været af rav, og til sognets kvinder blev indkøbt tre dusin fingerbøl.

Købmand Palludan - mon ikke han har haft en finger med i spillet om åbningen af den nye forretning - mødte op med en regning på 826

Forrest Theodor Bennedsen med familie. På vognen til venstre svigersønnen Ulrik Adolf Nielsen. Foto ca. 1898. (Foto: Nr. Nebel lokalarkiv).

kroner 33 øre, men det var for et ganske andet varesortiment.

Den første post er et fad brændevin, (477 potter) à 26,25 øre. Under tredje post står et anker rom, 39,25 potter à 50 øre. Her må bemærkes, at styrken på begge dele var 7%, der dengang var den almindelige styrke på brændevin og rom.

I alt var der tale om 82 forskellige varenumre af almindelige købmandsvarer, af hvilke de fleste kan købes den dag i dag. Måske lige undtagen fakturaens sidste post, der viser fem potter vognsmørelse à 35 øre.

Brændevinssalg

Den omhandlede brændevin gav forøvrigt anledning til en lille nabotvist med bestyreren for Lunde-Outtrup Fattiggård. Et af Bennedsens

børnebørn har fortalt, at bestyreren beklagede sig over, at Bennedsen solgte brændevin til fattiglemmerne. Købmanden nægtede dette, men bestyreren gentog sin klage, hvorfor Bennedsen besluttede at undersøge sagen nøjere.

Mysteriet opklaredes en aften, da købmanden kom udenfor, hvor brændevinstønden stod og opdagede et par fattiglemmer, der lå på knæ og forsøgte at læske sig med de attråede dråber.

Trods denne selvekspedition gik forretningen udmærket, og allerede efter fire års forløb kunne Bennedsen købe gården, hvor han hidtil havde siddet til leje. Prisen for gården med løsøre og besætning var 7.000 kr. hvoraf han betalte de 2.000 kontant. Ved denne lejlighed blev skadesløsbrevet til købmand Palludan indfriet. Nu var lærersønnen fra Slepsager Skole både gårdejer og detaillist.

Lunde kirkeby omkring 1905. (Foto: Nr. Nebel Lokalarkiv).

Lunde bys udvikling

Allerede før jernbanen blev anlagt – ifølge et brev til datteren ventedes arbejdet i Lunde påbegyndt omkring maj-juni 1902 – var udviklingen i landsbyen ved kirken begyndt. I årene 1890-1900 udstykkedes således fra Halagergård otte byggegrunde, og på en af disse opførte Theodor Bennedsen i 1901 ejendommen Østergade 1, hvori han indrettede et bageri.

I en notesbog førte han nøje regnskab over udgifterne og deraf ses, at murstenene brændtes hos egnens landmænd, hvoraf flere drev teglbrænderi.

I alt købtes 15.400 sten. Prisen var ca. 18 kr. pr. 1.000 halvbrændte og 22 kr. for helbrændte. Nr. Nebel Teglværk leverede 2.500 stk. Skifferen til taget, der endnu ligger i 1998, hentedes på Fanø.

Hele byggeriet beløb sig til 4.123 kr. 18 øre. Heri indgik 100 kr. for kørsel, leveret af ham selv.

Efter jernbanens indvielse i 1903 kom der mere gang i byens handels- og håndværkerliv, og Bennedsen besluttede at afhænde gården til sin bestyrer og svigersøn Ulrik Adolf Nielsen, en husmandssøn fra Hekkenfeldt i Lydum Sogn.

Selv begyndte han opførelsen af en anelig købmandsgård, det nuværende Østergade 3, og også til dette byggeri foreligger der et detailleret regnskab. Selve byggeriet androg 10.307 kr. 27 øre. Hertil kom kosten til håndværkerne ca. 700 dage à 80 øre.

Fra købmandsgården i Lunde. Fra venstre Theodor Bennedsen, Julie og Ane siddende med et barnebarn. (Foto: Nr. Nebel Lokalarkiv).

Sognerådsformand

I to perioder, 1893-1896 og fra 1900-1903, var Bennedsen formand for Lunde- Outrup Sogneråd. Netop i disse år var jernbanespørgsmålet aktuelt, og på dette område måtte han indkassere et nederlag, der satte sig varige spor, både hos ham selv og i sognet.

De lokale beboere ønskede, at stationen skulle bygges i nærheden af Lunde Kirke, hvor også Bennedsens forretning lå, men modstanden herimod var for stor.

Bitterheden over nederlaget kan måske anes i en ansøgning til amtsrådet af 11. oktober 1902, hvori det hedder: »Som det vil være det høje

amtsråd bekendt, blev stationen ved Lunde modsat alle andre stationer ved banen anlagt syd for byen, hvor ingen veje fandtes, og det blev af besigtigelseskommissionen forlangt, at kommunen skulde anlægge adgangsveje, en fra nordøst og en fra sydøst. Veiene, der hver er ca. 1.000 alen, ere nu indgrøftede og foreløbig belagt med lettere materiale«.

Til disse vejes færdiggørelse søgtes om amtsrets tilskud. Om det opnåedes får stå hen i det uvisse, men de to veje, det drejer sig om, dele af Skolegade og Lundtangvej, henlå i mange år i ret ringe forfatning.

Jernbanen

Som tidligere omtalt ventedes anlægget af jernbanen påbegyndt for Lundes vedkommende i maj måned 1902. I et brev til datteren Benete, dateret den 25. maj 1902, skrev Bennedsen: »I denne uge begynder banearbejdet vist her i Lunde, ja de er begyndt at støbe grund til stationsbygningen, vi er kommet af med 20 læs mursand dertil, og der skal jo mere til endnu«.

I sit næste brev, dateret den 2. juni samme år, skrev han: »Nu har vi 12-14 arbejdere her, det er ret skikkelige folk, men vi skal jo sørge for at være forsynede med bajere til dem, de drikker adskillige, dog ikke til overdrivelse«.

Også på anden vis var Bennedsen impliceret i banesagen. I sin egenskab af medlem af banens bestyrelse bejlede både folketingsmand Søren Sørensen, Nr. Nebel, og stiftamtmanden i Ribe til hans gunst. Begge bad de om hans støtte til formandsvalget i banestyrelsen.

Bennedsens svar til stiftamtmanden er lidt af et diplomatisk mesterstykke i lokalpolitik:

»Lunde den 22. marts 1905

I høflig gensvar på kammerherrens behagelige skrivelse af 19 d.m. angaaende valget til formand til Varde-Nørre Nebel Banens bestyrelse, tillader jeg mig at udtale, at jeg erkender, der er meget, der taler for herr. kammerherrens rettighed til stillingen som formand, ligesom jeg aldeles ikke vil bestride de af Dem anførte grunde, men da jeg alligevel ikke kan frigøre mig for den tanke, at en mand fra selve banens opland ogsaa kunde komme i betragtning (selvfølgelig kun hvis vedkommende er kvalificeret til stillingen) ønsker jeg gerne nøjere at overveje sagen og ikke gerne endnu binde med ved noget løfte med hensyn til min stemme, men forbeholde mig denne, til den dag valget skal foregaa. Haaber herr. kammerherren ikke tager denne min indstilling til sagen ilde op.

Med højagtelse Th. Bennedsen«

Et meget diplomatisk »måske« kan det vel kaldes. Det blev i øvrigt den lokale repræsentant, folketingsmand Søren Sørensen, Nr. Nebel, der fik posten.

Velstand

Velstand kom til huse i købmandsgården. Måske fortæller en historie, fortalt af et barnebarn, noget om grunden hertil.

Theodor Bennedsen stod en dag og vejede svedsker af, men kunne ikke afstemme vægten nøjagtig, hvorfor han prøvede svedsker af forskellig størrelse. Til sidst udbrød kunden: »Prøv med en rosin, Bennedsen«.

Til yderligere belysning tjener, at der i forretningens journaler, der i dag befinder sig i lokalarkivet, findes en omsætningsbog, påbegyndt den 1. januar 1901 og sluttet den 29. juni 1929. Heri ses omsætningen dag for dag.

Familieliv og forretningsophør

Sorger blev dauidens familier sjældent forskånede for. Bennedsen familien ej heller. Sten på familiegravstedet på Lunde Kirkegård fortæller, at forældrene i andet halvår af 1902 måtte følge både den 16-årige Niels og den 18-årige Andrea til graven. Førstnævnte døde af blindtarmsbetændelse, sidstnævnte efter lang tids tuberkulose. Ti år senere fulgte den gifte datter Dorthea efter. Hustruen Ane døde 1929 og Theodor Bennedsen i 1934.

Sønnen Thorvald Alfred videreførte derefter forretningen til dens ophør i 1968. Far og søn havde da drevet forretning i Lunde i næsten 90 år.

Thorvald, der var ugift, holdt forretningen i den gamle stil. Bag disken mødte han kunderne med sit venlige smil, og ofte kunne man i hans forretning skaffe varer, som forlængst var forsvundet fra de mere moderne butikker. Alder og helbred tvang ham til sidst til at tage op-

Den gamle købmandsgård i Lunde, der i dag er medborgerhus. Foto: Ib Laulund, Lunde. (Foto: Privateje).

hold på De Gamles Hjem, hvor han befandt sig vel. Han døde her i 1974.

Som en sidste gestus til det sogn, hvor familien havde haft sit virke, forærede han det stavelige købmandshus til Blåbjerg Kommune, der nu benytter det som aktivitetscenter for de æl-

dre, så det gamle hus nu summer af liv, omend af en anden beskaffenhed, end da Bennedsen levede og virkede der.

Henning Nielsen. Skolegade 61, Lunde, 6830 Nr. Nebel, født 1924. Fhv. Folkeskolelærer. Skoleleder i Lunde og leder af Blåbjerg Lokalkrav.